

datum 20-02-2009

volgnr. 2008-2009/3

Advies

Sociale rechtsbescherming voor minderjarigen

Commissie voor Wonen, Stedelijk Beleid, Inburgering en Gelijke Kansen
Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86

1000 Brussel

tel.: 02-552 98 00

fax: 02-552 98 01

kinderrechten@vlaamsparlement.be

1 Situering

Als jongeren zelfstandig hun leven moeten uitbouwen en niet op steun van hun familie kunnen rekenen, lopen ze een ernstig risico om in een uiterst kwetsbare situatie terecht te komen. Huren op de privémarkt, sociale verhuur, huursubsidies, installatiepremie, leefloon, verblijfssubsidie, kinderbijslag... jongeren die alleen wonen, botsen op tal van problemen.¹

Het gaat hier concreet over jongeren in de leeftijdscategorie van 16-25 jaar (adolescentiefase en jongvolwassenheid). Vanuit juridisch oogpunt zijn het zowel minderjarige als meerderjarige jongeren. Op burgerrechtelijk vlak is er een grens tussen minder- en meerderjarigheid. Maar in de realiteit gaat het om een proces: jongeren evolueren naar jongvolwassenheid. Dat proces begint al ruim voor de 18de verjaardag.

Concrete cijfers over het aantal alleenwonende minderjarigen zijn er niet. Ook al schatten we het aantal niet hoog in, toch gaat het hier om jongeren die vaak in een erg schrijnende situatie hun weg moeten zoeken.

Op sociaal vlak worden jongeren in de eerste plaats naar de familiale solidariteit verwezen. Zolang jongeren school lopen en studeren zijn ze inkomensafhankelijk en verwijst sociale regelgeving hen naar de ouder(s). Het sociaal recht heeft weinig aandacht voor de autonomie van jongeren zelf. Meestal zijn ze niet zelf rechtgebend maar hebben ze afgeleide rechten als 'kind ten laste'. Voor sociale bescherming zijn jongeren in essentie op de ouders aangewezen. Ouders moeten hun onderhoudsplicht voor hun kind opnemen. Maar hier knelt het schoentje. Familiale solidariteit blijkt in onze huidige samenleving lang niet meer zo'n evidentie als pakweg 50 jaar geleden. In de gezinsrealiteit van vandaag komt de financiële onderhoudsverbintenis soms stevig onder druk te staan.² Zonder een stevig familiaal vangnet dreigt de bestaanszekerheid en de toekomst van jongeren in het gedrang te komen.

De preventieprojecten binnen de bijzondere jeugdbijstand 'Woonzinnig' en 'My Place, My Space' zijn erin geslaagd om verschillende knelpunten in het zwak uitgebouwde sociale statuut van jongeren onder de aandacht te brengen.³ Het Kinderrechtencommissariaat heeft in 2007 naar aanleiding van deze signalen uit de hulpverlening een advies uitgebracht.⁴ We ondersteunen de verschillende beleidsvoorstellen van het preventieproject 'Woonzinnig'.

¹ Een overzicht van het beleidskader en de verschillende sociale maatregelen is te vinden in de documentatiemap "BZW tussen de regels. Een praktisch overzicht van steunmaatregelen naar jongeren die zelfstandig wonen", 2007. (Download op www.osbj.be)

² BOLLEN, R., "De falende individuele onderhoudsplicht, een nieuwe zorg voor de sociale zekerheid" in SIMOENS, D., PIETERS, D., PUT, J., SCHOUKENS, P en STEVENS, Y., *Sociale zekerheden in vraagvorm. Liber Amicorum Jef van Langendonk*, Antwerpen/Oxford, Intersentia, 2005, 67-86.

³ AGENTSCHAP JONGERENWELZIJN, PREVENTIE BIJZONDERE JEUGDBIJSTAND VLAAMS-BRABANT en BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST, *My Place My Space. Wonen een ruimte om te zijn*, Brussel, 2007, 75 p.; DERMAUT, D., MECHNIG, S., MUS, R. (Red.) *Ik woon dus ik ben. Een reportage van jongeren die begeleid zelfstandig wonen*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant, 2007, 40 p. PREVENTIETEAM JONGERENWELZIJN OOST-VLAANDEREN, *Knelpuntennota Woonzinnig*, december 2006, 24 p.

⁴ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Advies 2006-2007/3 "Huisvesting voor minderjarigen en begeleid zelfstandig wonen". (Download op www.kinderrechten.be, klik op 'volwassen' en 'Adviezen en standpunten')

Het centrale uitgangspunt in dit advies is dat niet te verantwoorden verschillen tussen minder- en meerderjarigen op sociaal vlak moeten weggewerkt worden. In de Commissie Wonen, Stedelijk Beleid, Inburgering en Gelijke Kansen van het Vlaams Parlement werd het advies voorgesteld en besproken.⁵

Ook in de hulpverlening binnen het algemeen welzijnswerk en de gehandicaptenzorg ervaart men problemen met jongeren die op eigen benen (moeten) staan. 16-17-jarige jongeren vallen omwille van hun nakende meerderjarigheid vaak uit de boot omdat ze niet meer in de hulpverlening van de bijzondere jeugdbijstand terecht kunnen. En anderzijds blijkt dat een groep jongeren op 18 jaar, vaak na een langdurige begeleiding in de bijzondere jeugdbijstand, de deur achter zich dicht trekt. De aansluiting tussen de hulpverlening aan minderjarigen en jongvolwassenen loopt niet goed. Met als gevolg dat er een 'vergeten' groep jongeren ontstaat die door de mazen van het net valt.⁶

In het jaarverslag van de Vlaamse regering over Jeugd- en Kinderrechtenbeleid wordt een stevigere structurele ondersteuning voor jongeren in Begeleid Zelfstandig Wonen gevraagd.⁷

De Vlaamse ministers bevoegd voor wonen en welzijn zijn op de hoogte van de kwetsbare situatie van deze vergeten groep jongeren. Beide ministers hebben ook al aangekondigd dat zij beleidsmaatregelen zullen nemen.⁸

⁵ Gedachtewisseling over het advies van het Kinderrechtencommissariaat 'Huisvesting voor minderjarigen in Begeleid Zelfstandig Wonen', *Parl. St. VI.Parl.2006-2007*, nr.1250/1.

⁶ STAS, K., SERRIEN, L. en VAN MENXEL, G. *Beleidsdossier Jongvolwassenen. Tussen wal en schip*, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Berchem, oktober 2008. (Download op www.steunpunt.be); STAS, K., "Jongvolwassenen in de jeugdhulpverlening: de brug tussen Bijzondere Jeugdzorg en Algemeen Welzijnswerk", *Agora* 2008, nr.4, 6-11.

⁷ VLAAMSE REGERING, Jaarverslag Jeugdbeleid en Kinderrechten 2006. Dit jaarverslag integreert de vroegere Jaarlijkse verslaggeving van de Vlaamse Regering inzake de Rechten van het Kind en de monitoring van het tweede Vlaams Jeugdbeleidsplan.

⁸ De Vlaamse minister van Wonen verklaarde in een reactie op het advies aan het Kinderrechtencommissariaat dat hij de problemen ernstig vindt en initiatieven zal nemen om het aanbod van kwaliteitsvolle en betaalbare woningen te verruimen. Dat zou prijsstijgingen moeten temperen en zoektijden moeten inkorten, ook voor jongeren in Begeleid Zelfstandig Wonen. De minister verklaarde ook dat hij een afwijking voorbereidt op de meerderjarigheidsvereiste voor de huur van sociale woningen. Hij wijst erop dat ook gemeenten hun verantwoordelijkheid moeten opnemen. Zij kunnen deze doelgroep opnemen in hun specifiek doelgroepenplan. Verder wijst de minister op de toegenomen middelen voor de sociale verhuurkantoren en de bijzondere aandacht die ze al zouden geven aan jongeren in Begeleid Zelfstandig Wonen. Tot slot zegt hij de toegang van minderjarigen tot het huursubsidiestelsel, die nu ontbreekt, in overweging te nemen. Zie: KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Jaarverslag 2006-2007*, Brussel, Kinderrechtencommissariaat, 2007, p.164-165. Minister Vanackere werkt aan een intersectorale analyse van de problemen van jongeren in de overgang naar de meerderjarigheid. Hij wil voor de betrokken ministers concrete aanbevelingen formuleren. Hij wil nagaan wat de effecten van de meerderjarigheid zijn op de vraag naar hulp en focust op de 16- tot 17-jarigen en de overgang naar volwassenheid. Zie: Vraag om uitleg tot de heer Steven Vanackere, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over de disproportionele vertegenwoordiging van jongeren onder de thuislozen en Vraag tot de heer Steven Vanackere, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over het gebrek aan begeleiding van jongeren die de bijzondere jeugdzorg verlaten. Zie: *Hand. VI.Parl.2007-2008*, 12 februari 2008, 6-8. Tijdens het najaar 2008 heeft het departement Gezin en Maatschappelijk Welzijn in samenwerking met het werkveld voor de minister een analyse van de problematiek gemaakt en concrete aanbevelingen uitgewerkt met het oog op het opzetten van concrete verbeterprojecten voor deze doelgroep.

Recent trekken ook de OCMW's aan de alarmbel. Het aantal jongvolwassenen dat bij het OCMW aanklopt, kent een forse stijging. De OCMW's wijzen op het tekort aan hulpverlening voor minderjarigen en vragen meer middelen om jongeren in het kader van het recht op maatschappelijke integratie beter te begeleiden.⁹

In dit advies komt het Kinderrechtencommissariaat op voor de situatie van minderjarige jongeren die er alleen voor staan. We brengen diverse knelpunten in de sociale rechtsbescherming van minderjarigen onder de aandacht.

2 Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Zowel op niveau van de VN (Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het Internationaal Verdrag over Economische, Sociale en Culturele Rechten) als binnen het kader van de Raad van Europa (het Europees Sociaal Handvest) vinden we aanknopingspunten voor de rechtsbescherming van minderjarigen op sociaal vlak en aanknopingspunten om de overheid te wijzen op haar sociale ondersteuningsplicht ten aanzien van minderjarige jongeren die zelfstandig (moeten) wonen.¹⁰

Op internationaal vlak zijn mensenrechten verbijzonderd voor vrouwen, kinderen, migrerende werknemers en personen met een functioneringsprobleem ('handicap'). Kinderrechten zijn fundamenteel als mensenrechten te beschouwen. Mensenrechten zijn voor kinderen niet onbeperkt uitgebreid maar eerder gepreciseerd en verbijzonderd. Kinderrechten erkennen als mensenrechten betekent ook de autonomie van kinderen erkennen en hen als rechtssubject beschouwen.

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) waarborgt een aantal sociaaleconomische grondrechten van minderjarigen zoals het recht op de hoogst mogelijke gezondheidsstandaard, het recht op sociale zekerheid en het recht op een behoorlijke levensstandaard. Die waarborgen stemmen grotendeels overeen met het Internationaal Verdrag over Economische, Sociale en Culturele Rechten (IVESCR).

Binnen de economische, sociale en culturele rechten wordt een grondige analyse van de verschillende dimensies van het recht op leven, overleven en ontwikkeling gemaakt. Dit omvat ondermeer het recht op gezondheid, onderwijs, een behoorlijke levensstandaard, met inbegrip van voeding, water, kleding en huisvesting. Al deze rechten zijn fundamenteel voor de ontwikkeling en het overleven van minderjarigen.

⁹ "Aantal jongeren met leefloon stijgt met meer dan 30 %". Nieuwsbericht op www.vvsg.be.

¹⁰ VANDENHOLE, W., "Het kind en het badwater: de kruisbestuiving van kinderrechten en mensenrechten", in VANDENHOLE, W., *Kinderrechten als mensenrechten: een multidisciplinaire verkenning*, Antwerpen/Oxford Intersentia, 2007, 25-49; VANDENHOLE, W., "Kinderrechten, ouderlijke verantwoordelijkheid en plichten voor de staat" in VAN CROMBRUGGE, H., VANDENHOLE, W. en WILLEMS, J. (eds.), *Gedeelde pedagogische verantwoordelijkheid? De opvoedingsbelofte in het licht van de rechten van de mens en de rechten van het kind*, Brussel, Hoger Instituut Gezinswetenschappen en Vlaams Centrum voor het welzijn van kinderen en gezinnen, 2007, 37-45; DOEK, J., "Het recht van het kind om opgevoed te worden: who cares about what?" in VAN CROMBRUGGE, H., VANDENHOLE, W. en WILLEMS, J. (eds.), *Gedeelde pedagogische verantwoordelijkheid? De opvoedingsbelofte in het licht van de rechten van de mens en de rechten van het kind*, Brussel, Hoger Instituut Gezinswetenschappen en Vlaams Centrum voor het welzijn van kinderen en gezinnen, 2007, 27-45.

Het IVRK focust als mensenrechtenverdrag niet enkel op de verhouding individu-staat, maar brengt ook verantwoordelijkheden van ouders en andere zorgverstrekkers in het vizier. Belangrijk om in het oog te houden is dat een verdrag niet rechtstreeks aan ouders juridische verplichtingen kan opleggen. Het IVRK verplicht staten tot naleving ervan, niet de ouders. Wat niet wegneemt dat een verdrag een morele verantwoordelijkheid bij ouders kan leggen.

Wat betreft het recht van kinderen op een behoorlijke levensstandaard komt de verantwoordelijkheid van de ouders en de ondersteuning van de staat in het IVRK expliciet naar voor. Artikel 27 van het IVRK stelt dat ouders primair verantwoordelijk zijn voor een passende levensstandaard voor hun kind. Maar als ouders om financiële of andere redenen problemen hebben met hun primaire verantwoordelijkheid moet de overheid maatregelen nemen om hen te helpen (art. 27, lid 3 IVRK). Dit kan concreet betekenen dat de overheid materiële bijstand moet verlenen met name wat betreft voeding, kleding en huisvesting. Daarnaast erkent artikel 26 van het IVRK dat elk kind het recht heeft de voordelen te genieten van de sociale zekerheid. Bij de toekenning van die voordelen zal rekening gehouden moeten worden met de middelen en omstandigheden van het kind en zijn ouders. Aan nationale overheden wordt overgelaten aan welke voordelen voldaan moet zijn om in aanmerking te komen. Maar conform artikel 26 van het IVRK is de overheid wel verplicht een vangnet van sociale bescherming in het leven te roepen.

Ook in het Europees Sociaal Handvest (ESH van 1961, herziene tekst 1996 HESH) komen sociale rechten aan kinderen aan bod. Artikel 16 van het HESH garandeert sociale, juridische en economische bescherming aan kinderen als onderdeel van een gezin. Artikel 17 van het HESH waarborgt diezelfde rechten aan het kind, los van het gezin. Het erkent het recht van kinderen en jeugdige personen om op te groeien in een omgeving die de volledige ontwikkeling van hun persoonlijkheid en van hun fysieke en geestelijke capaciteiten mogelijk maakt. Kinderen en jeugdige personen die tijdelijk of definitief de steun van hun gezin moeten ontberen, moeten op bescherming en bijzondere ondersteuning van overheidswege kunnen rekenen. Zo behandelde het toezichthoudend Europees Sociaal comité onder dit artikel 17 van het HESH reeds de bescherming van thuisloze kinderen.

3 Overzicht van knelpunten in de praktijk

3.1. Obstakels bij huren op de privémarkt

Met een beperkt inkomen vind je nauwelijks een betaalbare woonst. Goedkopere huurwoningen zijn bovendien vaak van slechte kwaliteit. In hun zoektocht naar een goede en betaalbare woning op de privémarkt botsen jongeren op tal van obstakels.

Een recent onderzoek “Te huur, te duur” in het arrondissement Turnhout laat zien dat er op de huurmarkt een steeds groeiende kloof is tussen het aanbod en de vraag naar geschikte en betaalbare woningen. Bovendien werkt dit uitsluitingsmechanisme in de hand. Verhuurders hanteren steeds strengere eisen waaraan kandidaat-huurders moeten voldoen.¹¹

¹¹ KATHOLIEKE HOGESCHOOL KEMPEN, Campus Geel, Departement Sociaal Werk, *Te huur, te duur*, academiejaar 2008-2009. Aan de hand van gesprekken met lokale beleidmakers komen de stu-

Jongeren ervaren dus extra hinderpalen. Private verhuurders en immobiliënkantoren beslissen zelf met wie zij wel of niet als huurder in zee gaan. Jongeren uit de bijzondere jeugdbijstand of jongeren zonder vast werk worden vaak als huurder geweigerd.

Er is ook het probleem van de juridische handelings(on)bekwaamheid voor minderjarige jongeren die een huurovereenkomst willen aangaan. In de praktijk heerst er vaak verwarring over de vraag of minderjarigen zelf een huurcontract kunnen sluiten. Het vraagstuk van de handelings(on)bekwaamheid van minderjarigen is juridisch complex. Dat maakt het in de praktijk uitermate moeilijk om uit te maken wat nu eigenlijk juridisch de gevolgen zijn als een minderjarige een rechtshandeling stelt. Voor verhuurders is dit vaak een reden om minderjarigen als huurder te weigeren.

De betaling van de huurwaarborg vormt ook een ernstige struikelsteen. Het gaat immers over een grote som geld waarvoor jongeren zich vaak al in de schuld moeten steken nog voor ze alleen wonen.

In de stad komen jongeren vaak in een kamerverhuuring of in een studio terecht. Het gebeurt dat zich hier specifieke problemen rond domiciliëring stellen.

3.2. Geen recht op Vlaamse huursubsidie en installatiepremie voor minderjarigen

Vlaanderen kent een systeem van huursubsidie en installatiepremie maar het is helemaal geen evidentie om als huurder hiervoor in aanmerking te komen. Het basissysteem is dat een huursubsidie wordt toegekend bij een verhuis van een 'on-gezonde' naar een 'gezonde' woning. Voor sommige situaties wordt hierop een uitzondering gemaakt: daklozen, huurders die huren via een sociaal verhuurkantoor en campingbewoners komen in aanmerking zonder dat ze verhuizen van een 'ongezonde' naar een 'gezonde' woning. Er geldt ook een inkomensvoorwaarde.¹²

Wie minderjarig is, komt niet voor een huursubsidie of installatiepremie in aanmerking. Minister Keulen heeft beloofd om te bekijken of er een uitbreiding van de huursubsidies naar minderjarigen toe mogelijk is. Men zou overwegen om het recht op huursubsidies voor minderjarigen in te voeren volgens de regeling van het sociale huurbesluit. Het betekent dat minderjarigen in hulpverlening van begeleid zelfstandig wonen voor een huursubsidie in aanmerking zouden komen. Deze toegang voor minderjarigen is echter nog niet gerealiseerd.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent onder bepaalde voorwaarden een specifieke verhuis- en installatiepremie toe. Ook hier geldt dat jongeren meerderjarig moeten zijn.

3.3. Federale installatiepremie minder bekend

De federale installatiepremie is een premie die slechts één keer in je leven betaald wordt als je als 'dakloze' een vaste woonst vindt en recht hebt op een leefloon of

denten tot de conclusie dat het werken aan een betaalbare huisvesting als basisrecht op lokaal beleidsvlak onvoldoende op de beleidsagenda staat.

¹² Voor aanvragen in 2008: maximum 14.820 euro per jaar (plus 1330 euro per persoon ten laste) en de maandelijkse huurprijs mag maximaal 500 euro (bedragen voor 2008) bedragen.

een vervangingsinkomen.¹³ Het recht kadert binnen de wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie. De premie wordt gefinancierd door de federale overheid. Het OCMW beslist of iemand al dan niet aan voorwaarden van dakloosheid voldoet en betaalt de premie.

Minderjarigheid zou voor de toekenning van deze installatiepremie in principe geen probleem zijn.

In de praktijk blijkt echter dat deze premie bij OCMW's minder goed gekend is. Bovendien is het niet steeds duidelijk wie in aanmerking komt en wie niet. Jongeren die op straat wonen of bij vrienden verblijven, op een camping wonen of tijdelijk in een opvangcentrum verblijven, worden vaak als dakloos beschouwd en komen in aanmerking. Maar het OCMW beslist wie wel en niet aan de criteria voldoet, met als nadeel: minder duidelijkheid en rechtszekerheid.

3.4. Sociale verhuur beperkt

In tegenstelling tot het systeem van de privéhuur bepaalt de wet wie, onder welke voorwaarden en in welke volgorde van inschrijving voor een sociale woning in aanmerking komt. Als je in een sociale woning terecht kan, betaal je meestal een veel lagere huurprijs dan op de privémarkt.¹⁴ Bovendien is de kwaliteit van de gehuurde sociale woning vaak beter. Naast de sociale verhuur via de sociale huisvestingsmaatschappijen bieden sociale verhuurkantoren (SVK's) woningen aan mensen met een zeer moeilijke toegang tot de woningmarkt.¹⁵

Wie minderjarig is, komt ook voor sociale huur niet in aanmerking. Eén van de wettelijke inschrijvingsvoorwaarden voor sociale verhuur is immers de meerderjarigheidsleeftijd. In het nieuwe sociale huurbesluit is er één uitzondering op de meerderjarigheidsvereiste uitgewerkt: in het kader van begeleid zelfstandig wonen kan de sociale verhuurder een individuele afwijking op de meerderjarigheidsleeftijd toestaan. De minderjarige heeft dus geen recht, maar is afhankelijk van de goedkeuring van de sociale verhuurder.

Bovendien blijft er het probleem van de capaciteit. Naar schatting is er nood aan 180.000 bijkomende sociale huurwoningen voor wie momenteel op de private huurmarkt slecht woont en teveel betaalt.

Ook sociale verhuurkantoren kunnen maar een heel beperkt aanbod bieden tegenover de enorme vraag naar een betaalbare en gezonde woning voor kwetsbare groepen. Tegenover 1 SVK-woning staan er 3 kandidaat-huurders.

Op dit ogenblik blijken er bitter weinig jongeren een sociale woning te huren. En er blijkt ook onduidelijkheid over de vraag wie instaat voor de hulp rond het zoeken, vinden en het opvolgen van huisvesting van jongeren. Is het een taak voor de bijzondere jeugdbijstand? Of voor de sociale verhuur? Feit is dat woonbegeleiding vaak onvoldoende is voor jongeren die een sociale woning huren.

¹³ De premie bedraagt 930 euro en is bedoeld voor de kosten van eerste inrichting of uitrusting van de woning.

¹⁴ De toewijzingsregels voor een sociale woning zijn wettelijk op Vlaams niveau vastgelegd. Het Sociale Huurbesluit voorziet echter ook de mogelijkheid om op lokaal niveau, in overleg met huisvestings- en welzijnsactoren, via een lokaal doelgroepenplan de sociale huisvesting op doelgroepen met specifieke woonbehoeften af te stemmen.

¹⁵ SVK's sluiten hiervoor zelf huurovereenkomsten af met eigenaars of proberen zelf eigenaar te worden. SVK's verhuren hun woningen dan verder aan hun doelgroep: mensen met heel weinig kansen op de gewone huisvestingsmarkt. Een sociaal verhuurkantoor kan aan de huurders ook woonbegeleiding bieden. Wie huurt via een SVK komt principieel in aanmerking voor een huursubsidie. De inkomensvoorwaarde geldt echter nog wel.

3.5. Geen leefloon voor minderjarigen

In de meeste westerse landen bestaat er een algemeen sociaal vangnet voor wie uit de boot van de sociale zekerheid valt. Minderjarigen hebben in België maar een heel beperkt recht op een leefloon: als ze gehuwd of ontvoegd zijn of een kind ten laste hebben. Buiten deze situaties hebben minderjarigen geen wettelijk afdwingbaar recht op sociale bijstand.

Minderjarigen kunnen bij het OCMW wel terecht in het systeem van de 'maatschappelijke dienstverlening', waartoe ook de 'financiële steun' behoort. Financiële steun is vaak hetzelfde bedrag als het leefloon en wordt ook wel 'equivalent leefloon' genoemd. Maar een belangrijk verschil tussen beide vormen van steunverlening is dat de Leefloonwet uitdrukkelijk voorschriften bevat betreffende het bedrag, de modaliteiten en de toekenningsvoorwaarden van de uitkering. De OCMW-wet doet dat niet. Het recht op maatschappelijke integratie is strikt door de wet geregeld en wettelijk afdwingbaar, terwijl de OCMW's op het vlak van de financiële steunverlening een grote beslissingsvrijheid hebben. Het recht op financiële steun is dus een veel minder afdwingbaar recht dan het leefloon.

In de praktijk blijkt ook dat minderjarigen bij het OCMW vaak bot vangen. Groot knelpunt hier is de ouderlijke onderhoudsplicht. Ouders zijn wettelijk verplicht hun kinderen op financieel vlak te onderhouden. De vanzelfsprekendheid van die onderhoudsplicht komt echter wel eens in het gedrang als er op gezinsvlak één en ander misloopt, als er relationele spanningen ontstaan, als de ouder opnieuw gaat samenwonen of als jongeren eigen keuzes willen of moeten maken. Niet enkel voor minderjarige jongeren ligt dit moeilijk. Zolang meerderjarige jongeren studeren loopt de onderhoudsplicht van de ouders verder en blijven ze financieel afhankelijk.

3.6. Verblijfssubsidie enkel voor Bijzondere Jeugdbijstand

Voor minderjarige jongeren die via de bijzondere jeugdbijstand begeleid zelfstandig wonen betaalt het Fonds Jongerenwelzijn een subsidie a rato van het bedrag van het leefloon. Deze subsidie wordt niet rechtstreeks aan de jongeren betaald. De voorziening ontvangt het bedrag en betaalt het als leefgeld aan de jongere. In tegenstelling tot het leefloon is de verblijfssubsidie geen afdwingbaar recht van de jongere. De uitkering hangt vast aan de begeleidingsopdracht rond het zelfstandig wonen.

Als jongeren meerderjarig worden, moeten ze bij het OCMW het leefloon aanvragen. Ten gevolge van de rechtspraak van de arbeidsrechtbanken betalen de meeste OCMW's het leefloon aan meerderjarige jongeren die begeleid zelfstandig wonen. Enkel aan meerderjarige jongeren aan wie het OCMW het leefloon weigert, zal het Fonds Jongerenwelzijn de verblijfssubsidie blijven betalen.

Dit systeem van verblijfssubsidie geldt enkel voor jongeren in de bijzondere jeugdbijstand en niet voor minderjarige jongeren die in het algemeen welzijnswerk bij hun zelfstandig wonen begeleid worden.

De praktijk wijst uit dat de toegang tot de hulpverlening van de bijzondere jeugdbijstand voor jongeren op 16- en 17-jarige leeftijd problematisch is. Jongeren komen voor begeleid zelfstandig wonen vaak op een wachtlijst terecht. Het gebeurt ook dat het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg jongeren in die leeftijdscategorie niet

verder helpt omdat men vindt dat hulpverlening binnen de bijzondere jeugdbijstand voor hen geen zin meer heeft. Hun meerderjarigheidsleeftijd is te dichtbij.

3.7. Kinderbijslag geen recht van het kind zelf

Kinderbijslag wordt niet aan jongeren zelf maar aan ouders betaald. De kinderbijslagwetgeving erkent wel dat jongeren op 16 jaar alleen kunnen wonen. Als ze een apart domicilie hebben, kunnen jongeren vanaf 16 jaar zelf kinderbijslag ontvangen.

De kinderbijslagregeling is niet opgevat vanuit het recht van het kind zelf. Het recht om kinderbijslag te ontvangen is volledig geënt op juridische en administratieve voorwaarden in de arbeidssituatie van de ouders (als rechthebbende en bijslagtrekkende) van het kind. Als daar iets misloopt, gaat de kinderbijslag aan het kind zelf (rechtgevende) voorbij. Kinderen die afstammen van iemand die geen recht op kinderbijslag heeft verworven, hebben dus zelf geen rechten. Kinderen zijn volledig afhankelijk van het sociaal statuut van de volwassene.

In de praktijk bestaan er nog steeds situaties waar er géén kinderbijslag wordt uitgekeerd. Meestal gaat het om kinderen die eigenlijk het meest financiële ondersteuning nodig hebben. De organisatie van de betaling van de kinderbijslag is een log en complex systeem. Als de arbeidssituatie van de titularissen een complex verloop kent, wordt de uitbetaling en de administratieve opvolging bijzonder moeilijk. Hulpverleners leveren soms titanenwerk om het kinderbijslagdossier van het kind uit te klaren en alles in orde te brengen.

De betaling van de kinderbijslag voor jongeren die in een voorziening of in een pleegezin opgroeien, zorgt voor ongelijkheid tussen jongeren. Het feit dat er zoveel verschillende regelingen bestaan (al naargelang het type plaatsing, de beslissing van het Comité of de jeugdrechter, het feit of er gewone dan wel gewaarborgde kinderbijslag wordt betaald) leidt ertoe dat de ene jongere wel en de andere helemaal geen recht heeft op een deel van zijn kinderbijslag. Bij een plaatsing via de bijzondere jeugdbijstand gaat er soms een deel van de kinderbijslag naar de ouder, soms naar de jongere zelf. Jongeren die zelf geen deel van de kinderbijslag ontvangen, bouwen geen spaargeld op en moeten vaak zonder een spaarcent in hun zelfstandige woonsituatie starten.

4 Advies van het Kinderrechtencommissariaat

Op eigen benen staan... Het is een parcours vol lastige hindernissen:

- een betaalbare en goede woning huren, is problematisch;
- minderjarigen worden wettelijk uitgesloten van het recht op een huursubsidie en een installatiepremie;
- ook in de sociale huur is de toegang voor minderjarigen niet als recht gewaarborgd;
- er is geen recht op leefloon voor minderjarigen;
- de verblijfssubsidie voor jongeren die zelfstandig wonen is evenmin een afdwingbaar recht;

- kinderbijslag is geen recht van de jongere zelf en de betaling van de bijslag voor jongeren in een instelling of in een voorziening zorgt voor ongelijkheid.

Dit overzicht van knelpunten is niet volledig. Op het vlak van studiefinanciering of de inschrijving in het bevolkingsregister kan er bijvoorbeeld ook één en ander mislopen als jongeren het ouderlijk huis verlaten en alleen gaan wonen.

Jongeren bevinden zich in een levensfase waarin ze cruciale fundamenteën voor hun bestaanszekerheid moeten leggen. Op verschillende punten moet het beleid een tandje bij steken. Het risico op sociale uitsluiting en blijvende sociale schade is immers veel te groot.

— Het Kinderrechtencommissariaat vindt dat wetgeving rond minderjarigen rekening moet houden met de sociale situatie van kinderen en jongeren. Wetgeving moet ook ruimte bieden voor de evoluerende capaciteiten van minderjarigen. Incoherentie tussen verschillende rechtstakken moet worden weggewerkt.

We stellen vast dat wetgeving rond minderjarigen onvoldoende is afgestemd op het feit dat jongeren vanaf een bepaalde leeftijd soms wel op eigen benen moeten staan en zelf rechtshandelingen moeten stellen. Het huidige wettelijk kader vertoont hier tal van inconsequenties. Zo bestaat er wel een hulpverleningskader voor zelfstandig wonen voor jongeren vanaf 17 jaar maar het is onduidelijk of de federale wetgeving het sluiten van een huurcontract door minderjarigen toelaat. Voor het aangaan van een arbeidscontract door een minderjarige bestaat er een wettelijk kader, maar voor een huurcontract niet. Het recht op een minimuminkomen als je als minderjarige alleen woont is niet voorzien in de Leefloonwet. Terwijl een 16-jarige die alleen woont wel zelf de kinderbijslag ontvangt.

— Het Kinderrechtencommissariaat vraagt dat er een debat gevoerd wordt over de familiale solidariteit. De individuele onderhoudsplicht tussen ouders en kinderen is een fundamenteel maatschappelijk gegeven. Maar als het tussen ouders en kinderen misloopt blijkt dat er een maatschappelijk vangnet ontbreekt. De praktijk signaleert dat gezinsrelaties die mank lopen een negatieve weerslag hebben op de bestaanszekerheid van kinderen en jongeren. Het debat hierover is niet gemakkelijk. Al gauw loert er immers een negatieve perceptie om de hoek: sociale rechten toekennen aan jongeren is de deur open zetten voor profiteurs. Of: wie slim is, stuurt z'n kinderen gewoon naar het OCMW... Beleidsmakers moeten dit probleem toch onder ogen durven zien. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt dat er in sociale materies meer aandacht komt voor de rechtspositie van kinderen en jongeren zelf.

— Het Kinderrechtencommissariaat vraagt dat rechten van minderjarigen niet aan een hulpverleningsvoorwaarde worden gekoppeld. We stellen bijvoorbeeld vast dat men sociale maatregelen rond huisvesting voor minderjarigen aan een hulpverleningskader koppelt. Minderjarigen die begeleid zelfstandig wonen, kunnen bijvoorbeeld wel voor sociale huur in aanmerking komen. Dit betekent dat minderjarigen eerst een ticket van de hulpverlening moeten halen alvorens zij voor sociale bescherming in aanmerking komen. Waarom bouwt men voor minderjarigen deze extra hoge drempel in?

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om de sociale rechtsbescherming op de sociale noodsituatie van het kind of de jongere af te stemmen, ongeacht de minder- of meerderjarigheidsleeftijd. Het sociaal huurstelsel en het recht op maatschappelijke integratie zou voor alle jongeren in een sociale noodsituatie toegankelijk moeten zijn. De meest kwetsbare jongeren in begeleid zelfstandig wonen zouden als bijzondere doelgroep extra bescherming moeten krijgen.

— Concreet vraagt het Kinderrechtencommissariaat dat het Vlaams Parlement het thema “jongeren en sociale rechten” met de commissies bevoegd voor jeugd, welzijn en wonen onder de loep neemt.